

VALTIONHALLINTO OIKEUSTIETEELLISEN TUTKIMUKSEN KOHTEENA

MÄENPÄÄ OLLI: Keskusviraston asema valtionhallinnossa. Julkisoikeudellinen tutkimus valtionhallinnon organisaatiosta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja-A sarja N:o 142, Helsinki 1979.

Syysy 1979 oli suomalaisessa oikeustieteessä mielenkiintoista aikaa: kun aikaisemmilta vuosilta on osoitettavissa oikeastaan vain yksi selkeästi marxilaiseen tutkimustraditioon pohjaava väitöskirja, Eero Backmanin teos Rikoslaki ja yhteiskunta I vuodelta 1976, tarkastettavaksi esitettiin kolme marxilaissävytteistä väitöskirjaa.

Tarkemmilta tutkimustavoitteiltaan ja -otteiltaan Niklas Bruunin, Matti Mikkolan ja Olli Mäenpään työt poikkeavat melko paljon toisistaan. Bruunin tutkimus *Kollektivavtal och rätsideologi* on luonnehdittavissa lähinnä oikeusideologiaan kohdistuvaksi: se selvittää niitä oikeusideologisia lähtökohтия, joihin nojautuen työehtosopimus ja siihen kytketyvät kollektiiviset työtaistelutoimenpiteet on jäsennetty oikeusjärjestyksemme. Ideologiatutkimukseen painottavana Bruunin työ on mainituista tutkimuksista lähimpänä Backmanin väitöskirjan kysymyksenasetteluja. Mikkolan tutkimus *Työttömyysturvan ehdoista* taas kohdistuu työttömyyskorvaussäännösten soveltamiskäytäntöön ja sen kriittiseen arviointiin. Ajankohtaisessa oikeustieteiden tehtäviä ja menetelmiä koskevassa keskustelussa se kiinnittyy lähinnä ns. vaihtoehtoisesta lainopista esitettyihin, ennen muuta Lars D. Erikssonin Suomeen introdusoimiin ajatuksiin. Huomiota herättävää tutkimuksessa on myös ns. empirisen yhteiskuntatieteen teoreettisesti perusteltu ja empirismin karikat välttämään pyrkivä hyväksikäyttö.

Mäenpään tutkimus on näistä kolmesta väitöskirjasta ehkä lähimpänä perinteistä oikeusdog-

matiikkaa: se suuntautuu keskusvirastojen aseman selvittämiseen käyttäen lähteinään lainsäädäntöä, oikeus- ja hallintokäytäntöä sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyjä tulkintakannanottoja. Marxilaista teoriaperintöä se soveltaa ennen muuta perustellessaan tutkimuskohteensa oikeudellista luonnetta ja sen selvitetävyyttä oikeustieteen välinein.

Mäenpää esittää teoksensa johdantoluvussa neljä tutkimusongelmaa. Näistä ensimmäinen on kysymys, onko hallinto-organisaation oikeustieteellinen tutkimus ylipäänsä mahdollista ja miten tällaista tutkimusta voidaan harjoittaa. Toinen, lähtökohtakysymyksen myönteistä vastausta implikoiva ongelma on, mikä hallinto-organisaatiossa on spesifisti oikeudellista, mitkä ovat "ne oikeudelliset järjestelyt, määreet ja luonteenpiirteet, joihin nimenomaan oikeustieteellinen tutkimus voi kohdistua". Kolmanneksi Mäenpää lähtee siitä, että hallinnon organisaation ja toiminnan välillä vallitsee tietty yhteys, ja pyrkii selvittämään, millainen tämä yhteys on Suomen valtionhallinnossa ollut. Näitä kysymyksiä Mäenpää on luonnehtinut tutkimuksensa esiongelmiksi, joiden selvittäminen luo pohjaa pääongelman - keskusviraston valtionhallinnossa omaaman aseman - käsittelemiselle. Oikeustieteen harjoittajien piirin ulkopuolelle ulottuvaa kiinnostavuutta lienee lähinnä Mäenpään esiongelmiksi kutsumilla kysymyksenasetteluilla, joihin myös seuraavat kommentit painottuvat.

Erityisesti saksalaisessa julkisoikeudellisessa positivismissa, josta myös suomalainen oikeustiede on ammentanut kosolti vaikutteita, valtio-organisaation sisäiset suhteet ja niihin liittyvät ongelmat on pääsääntöisesti rajattu oikeustieteen tutkimuskohteen ulkopuolelle. Teoreettisesti tätä perusteltiin lähinnä valtion oikeushenkilöluonteesta käsin. Kun valtio on yksi ja yhtenäinen oi-

keussubjekti ja kun oikeussuhteet ovat mahdollisia vain erillisten oikeussubjektien välillä, valtio-organisaation sisäiset suhteet eivät voi olla luonteeltaan oikeussuhteita eivätkä niitä sääntelevät normit oikeusnormeja. Tällä ajattelutavalla ei ole pelkästään teorianhistoriallista mielenkiintoa, vaan se on säilyttänyt merkityksensä länsimaissa harjoitettavan julkisoikeudellisen tutkimuksen suuntaajana meidän päiviiimme asti, kuten Mäenpääkin toteaa.

Mäenpää osoittaa selkeästi 1800-luvun jälkipuoliskolla kehitettyjen saksalaisen julkisoikeudellisen positivismin lähtökohta-asettamusten poliittis-yhteiskunnallisen taustan. Kysymys oli saksalaisen perustuslaillisen monarkian sisältämästä kompromissista, mihin tuon ajan saksalaisen yhteiskunnan luokkavoimien omalaatuinen konstellaatio johti. Saksalainen porvaristo pyrki ulottamaan vaikutusvaltansa ennen muuta valtiokoneiston ulkopuoliseen yhteiskuntaan suuntautuvaan, kansalaisten "vapautta ja omaisuutta" koskevaan sääntelyyn. Tämän vastapainoksi se oli valmis jättämään ns. valtion sisäiset asiat (Innenraum des Staates) monarkistisen toimeenpanokoneiston yksinomaiseen määräysvaltaan. Näin muodostui kansanedustuslaitoksen yhdessä monarkin kanssa muodostaman lainsäätäjän sekä toimeenpanokoneiston välinen toimivallanjako: lainsäätäjän kompetenssiin kuului ulkopuoliseen yhteiskuntaan kohdistuva ja toimeenpanokoneiston kompetenssiin valtion sisäisiä asioita koskeva sääntely. Julkisoikeudellisessa teoriassa tämä ilmeni valtio-organisaation sisäisten suhteiden jättämisessä oikeussuhteen ja niitä sääntelevien normien jättämisessä oikeusnormien (Rechtssatz) kategorian ulkopuolelle.

1800-luvun saksalaisen yhteiskunnan spesifi luokkavoimien asetelma ei kuitenkaan ole ainoa julkisoikeudellisen tutkimuksen

suuntautumista määrännyt tekijä. Tämä tekijä ei myöskään pysty selittämään Saksassa tuolloin omaksuttujen konseptioiden elinvoimaisuutta niin kotimaassaan kuin esimerkiksi Pohjoismaissa, niiden joukossa Suomessa. Selityperusteita lieneekin etsittävä myös syvemältä, kapitalistisen yhteiskunnan perusrakenteesta sekä sen valtion kohdistuvalle oikeudelliselle sääntelylle ja oikeustieteelliselle tutkimukselle asettamista vaatimuksista. Lyhyesti ja yksinkertaisesti ilmaistuna kyse on kapitalistisen talouden valtiokoneiston toiminnalle asettamista rajoista ja valtiollisilta puuttumisilta edellyttämästä laskettavuudesta ja ennalta-arvattavuudesta. Tässä lienee perussyys siihen, että oikeudellisen sääntelyn painopiste on ollut valtiokoneiston ja sen ulkopuolisten subjektien välisissä suhteissa ja että esimerkiksi hallinto-oikeustieteen päähuomio on kohdistunut näiden ulkopuolisten oikeussubjektien oikeusturvaa koskeviin kysymyksiin. Tähän seikkaan Mäenpään kiinnittää huomiota, vaikkakin hän suhtautuu varauksellisesti valtiokoneiston muotomääreiden "johtamiseen" taloudesta eikä esimerkiksi nimenomaisesti problematisoi poliittisen taloustieteen kritiikin merkitystä ja rajoja hallintokoneiston ja sen oikeudellisten aspektien tutkimisessa.

Toinen ns. klassisen julkisoikeudellisen positivismin taustatekijä, jonka Mäenpää tosin mainitsee mutta joka ehkä olisi ongelmalle omistettun sivumäärän huomioon ottaen ansainnut laajemman käsittelyn, on oikeustieteen sisäinen, siviilioikeudellisen teorian vaikutus. Julkisoikeudellisen positivismin käyttämät oikeusteorian peruskäsitteet – sellaiset kuin oikeussubjekti, oikeussuhde, subjektiivinen oikeus – ovat kaikki siviilioikeudessa kehitettyjä ja sieltä on myös peräisin niiden määrittäminen tahtokäsitetten avulla. Myös siviilioikeudellisen teorian kautta olisi ilmei-

sesti julkisoikeudellisenkin teorianmuodostuksen yhteys kapitalistisen yhteiskunnan perusrakenteeseen havainnollistunut.

Valtio-organisaation sisäisten suhteiden oikeudellista luonnetta ei ole asetettu kyseenalaiseksi pelkästään länsimaissa julkisoikeudellisessa positivismissa. Esimerkiksi sellaiset marxilaisen oikeusteorian klassikot kuin Pašukanis ja Stučka ovat suhtautuneet epäilevästi valtio-organisaation sisäisten normien oikeudellisuuteen; oikeutta "varsinaisessa mielessä" on heille ainoastaan siviilioikeus. Näiden käsitysten arviointi olisi kuitenkin ehkä kohtuuttomasti laajentanut jo nyt varsin pitkää teoreettista osaa. Niiden analysointi olisi myös väistämättä johtanut tekijän pohtimaan poliittisen taloustieteen kritiikin merkitystä, mitä hän näyttää tietoisesti välttäneen.

Mäenpään oma kanta valtiokoneiston sisäisten suhteiden mahdollisuuden omaksua oikeussuhteiden muoto on myönteinen. Hänen lähtökohtanaan on, että oikeussuhde syntyy yleensä oikeuden säännellessä tiettyä yhteiskunnallista suhdetta ja että sikäli kuin oikeus sääntelee hallintokoneiston rakenteellisia suhteita, kyseessä ovat oikeussuhteet. Mäenpää pitääkin hallinto-organisaatorisia oikeussuhteita yhtenä oikeussuhteiden alalajina, jota luonnehtivat eräät erityispiirteet. Mäenpään lähtökohta on varmaankin oikeaa. Sen sijaan hänen esittämänsä hallinto-organisaatoristen oikeussuhteiden erityispiirteiden listaan on tehtävissä eräitä reunahuomautuksia.

Ehkä painokkain niistä koskee toteamusta, jonka mukaan näiden oikeussuhteiden osapuolet eivät yleensä ole oikeussubjekteja. Oikeusteorian, niin länsimaisen kuin marxilaisenkin, perinteisten asettamusten valossa tämä väite tuntuu yllättävältä ja olisi kaivannut tarkempia perusteluja. Oikeussubjektuudelle ominaisenahan on yleensä pidetty juuri mahdolli-

suutta olla oikeussuhteen osapuolena, oikeuksien ja velvollisuuksien subjektina ja toiselta puolen oikeussuhdetta on pidetty nimenomaan oikeussubjektien välisenä oikeudellisesti säänneltynä suhteena. Ilmeistä on, että Mäenpään käsityksen taustalla kummittelee julkisoikeudellisen positivismin vanha valtion oikeushenkilöllisyyskonseptio, joka katsoo valtion oikeussubjektuuden estävän valtio-organian oikeussubjektuutensa. Ymmärtääkseni se, että valtio esiintyy ulkopuoliseen yhteiskuntaan suuntautuvisuissa suhteissa yhtenäisenä oikeussubjektina, ei kuitenkaan välttämättä aseta esteitä valtio-organian oikeussubjektuudelle valtio-organisaation sisäisissä suhteissa. Analyttisen oikeustieteen relaatioanalyysin mallin mukainen ongelman jäsentäminen olisi tässä yhteydessä ehkä ollut paikallaan! Hyötyä olisi saattanut olla myös erityisesti neuvosto-oikeustieteessä kehitellystä oikeudellisen sääntelyn mekanismin käsitteestä ja tuon mekanismin eri elementtien keskinäissuhteiden tarkastelusta.

Toinen huomautus on kohdistettavissa näkemykseen, jonka mukaan organisatoriset oikeussuhteet eivät ole samalla tavalla oikeudellisesti suojattuja kuin muut oikeussuhteet jonka mukaan niiden rikkominen – pitäisi kai olla: niitä sääntelevien oikeusnormien rikkominen – tulee käsiteltäväksi lähinnä toimivaltariitana. Tässä yhteydessä jää kaipaamaan sen selvittämistä, mikä merkitys orgaaneina toimivien henkilöiden virkavelvollisuuksien laiminlyöntiä koskevilla sanktioilla on organisatoristen oikeussuhteiden oikeudellisen suojan kannalta. Tämä kysymys liittyy eräseen yleisempään ja myös klassisen julkisoikeudellisen positivismin arvioinnissa varsin keskeiseen ongelmaan: orgaanin in abstracto – tietyn oikeusnormeissa määritetyn oikeusaseman – ja orgaanin in concreto – orgaanina toimivien

konkreettien ihmisten – keskinäissuhteen problematiikkaan.

Hallinnon toiminnan ja organisaation välisiä suhteita tarkastellessaan Mäenpää pyrkii selvittämään ensinnäkin hallinnon muutosten yhteiskunnallisia syitä. Nämä muutokset ilmenevät hänen mukaansa välittömimmin hallinnollisen sääntelyn ja hallintoelimistön laajenemisessa ja välitetymin hallintoelinten keskinäissuhteissa. Toiseksi hän pyrkii problematisoimaan niitä hallinnonsisäisiä mekanismeja, jotka ovat ”välittäneet nämä muutokset konkreetteiksi organisatorisiksi muodoiksi ja käytännöiksi”, ja kolmanneksi hän erittelee organisaatiomuutosten konkreettisia ilmentymiä hallintokoneiston eritellyssä rakenteessa.

Hallinnon muutosten yleisenä pontimena on Mäenpään mukaan ollut yhteiskunnallisen uusintamisprosessin asettamista vaatimuksista johtunut valtion tehtävien lisääntyminen ja niiden luonteen muuttuminen, valtiollisen sääntelyn laajeneminen ja tähän kytkeytyneet pyrkimykset hallintokoneiston toiminnan yhtenäistämiseen, sen ennakoinnin parantamiseen ja keskitetyn johtamisen tehostamiseen. Kehityksen myötä valtiollisen sääntelyn muodoissa on myös tapahtunut muutoksia: yleisen lain ja oikeusmuodon suhteellinen merkitys on vähenemässä ja painopiste on siirtynyt tulo- ja menoarvion, valtiollisen suunnittelun, hallinnon sekä valtion yksityisluonteisen toiminnan kautta toteutettavaan yhteiskunnallisten suhteiden ohjaukseen. Painopisteen muutoksia on tapahtunut myös hallintomenetelmien keskinäissuhteissa: rahoituksen ja taloudelliseen tukeen sekä suunnitteluun ja tutkimukseen liittyvät menetelmät ovat painottuneet oikeussuhteiden luomiseen, muuttamiseen ja kumoamiseen pyrkivien menetelmien kustannuksella. Hallintotoiminnan muodoissa tämä on merkinnyt sellaisen hallinto-oikeustieteen pe-

rinteisesti keskeisen kategorian kuin hallintotoimen merkityksen supistumista. Hallinnollisessa sääntelyorganisaatiossa on puolestaan todettavissa sen paisuminen ja eriytyminen. Edelleen hallintokoneiston harjoittaman sääntelyn lisääntymiseen ja tehostamiseen on kytkeytyneet pyrkimykset kehittää sen sisäisiä ohjaussuhteita mm. resurssihallinnossa sekä talouden ja toiminnan suunnittelussa.

Hallinnon muutosten yhteiskunnallisten syiden selvittäminen jää Mäenpään tutkimuksessa varsin yleisten viittausten varaan: yhteiskunnallisen uusintamisprosessin asettamia yleisiä vaatimuksia koskevaa toteamusta syvemälle analyysi ei juuri etene. Syvempää analyysia ei tosin voine vaatiakaan, onhan kysymys varsinaisen tutkimusongelman kannalta etäinen. Yhteiskunnan ja hallinnon muutosta välittävistä – lähinnä hallinnon sisäisiksi katsottavista – tekijöistä Mäenpää pitää Suomen osalta keskeisimpinä yhtäältä organisaatorakenteen ja organisaatioympäristön ja toisaalta osaorganisaatioiden ja kokonaisorganisaation välisiä jännitteitä. Edellisen tyyppisten jännitteiden ratkaisupyrkimyksiä hän tulkitsee lähinnä ”asiallisen toimivallan organisatoriset uudelleen järjestelyt”, kuten uusien keskusvirastojen perustamisen. Osaorganisaatioiden ja kokonaisorganisaation välistä jännitettä taas on yritetty purkaa mm. hallinnon sisäistä ohjausta tehostamalla ja keskittämällä.

Myös tutkimuksen hallinnon toiminnan ja organisaation välisiä yhteyksiä tarkasteleva osa on ymmärrettävä varsinaisen tutkimusongelman käsitteilylle pohjaa luovaksi. Siksi on luonnollista, että se koostuu osittain aiempien hallinnon kehitystä koskevien tutkimustulosten esittelystä ja osittain kehitystä sinänsä ilmeisestikin oikein kuvastavista ”sormenpääntumavainnoista” Itsenäisiäkin tutkimustuloksia

jaksoon toki sisältyy ennen muuta keskusvirastojen ja muiden keskuhallinnon organisatoristen muotojen kehityksen osalta. Taustaluonteisuudesta myös johdetaan, että tekijä ei ole katsonut tarpeelliseksi paneutua valtiollisen sääntelyn painopisteiden muuttumiseen kytkeytyviin (oikeus)teoreettisiin ongelmiin. Mainittakoon tässä eräs ongelma, jota Suomessa ei juurikaan ole pohdittu ja joka sekun kytkeytyy oikeuden ja talouden keskinäissuhteisiin kapitalismissa: ns. yleisen lakimuodon hajoamistendenssi ja sen yhteys käyttöarvosuuntautuneeseen sääntelyyn.

Tutkimuksen laajin osa – sivumääräisesti hieman yli puolet – käsittelee pääongelmaksi luonnehdittua keskusviraston asemaa valtionhallinnossa. Tätä asemaa tekijä selvittää kahden päämäärän, keskusvirastojen toimivallan ja niitä koskevien organisatoristen suhteiden avulla. Nämä määreet lienee myös tulkittava vastaukseksi tekijän esittämään kysymykseen hallinto-organisaation spesifisti oikeudellisista luonteenpiirteistä. Yleisellä tasolla tekijän näiltä osin saavuttamaa tutkimustulosta luonnehtikoon seuraava lainaus: ”Abstraktion tasolla voidaan todeta olennaisinta keskusviraston asemassa olevan sen määräytyminen toisaalta toimivallan ja toisaalta organisatoristen suhteiden perustalla dialektisena kokonaisuutena, jolle oikeudellinen tulkinta ja muodostunut hallintokäytäntö on luonut puitteet ja jonka luonteenomaisena piirteenä on keskusviraston suhteellinen, joskin vähenevän itseenäimen asema hallintokoneiston organisaatiossa.” Tutkimuksen jälkiosa on nähtävissä tämän tutkimustuloksen konkretisoinniksi, vastaukseksi seuraavaan tekijän itsensä esittämään vaatimukseen: ”Keskusviraston aseman kaikkien määritysten ja suhteiden kokonaisuuden tavoittamiseksi tätä olennaiset puolet sisältävää teoreettista tutkimustulosta on rikas-

KIRJALLISUUSHISTORIAN ELÄVÄ PERINNE

tettava ottamalla huomioon myös ne tutkimusaineiston epäolennaiset, ei-spesifit, ristiriitaiset ja tilapäiset piirteet, jotka keskusviraston aseman olennaisten puolten selvittämisessä jäävät syrjään.”

Varsinaisen tutkimusongelmansa käsittelyssä Mäenpää pitäytyy verraten pitkälle perinteisen oikeusdogmatiikan lähestymistavassa. Omaksuttu lähestymistapa ei ole kuitenkaan estänyt häntä arvioimasta kriittisesti – ja yleensä myös perustellusti – moniakin julkisoikeustieteen tutkimuksen aiempia asettamuksia. Tällaista uudelleenarviointia Mäenpää suorittaa mm. lainsäädäntövallan delegointia, ns. vapaan harkinnan käsitettä samoin kuin organisatorisen alaisuussuhteen merkitystä tarkastellessaan.

Teoksen jälkiosan yksityiskohdainen kommentointi edellyttäisi sellaisiin julkisoikeustieteen erityiskysymyksiin syventymistä, joiden käsittely ei tässä yhteydessä ole tarkoituksenmukaista.

Mäenpään tutkimus on monesakin suhteessa uusi aluevaltaus suomalaisessa oikeustieteessä. Kenties Jaakko Uotilan päätösvallan siirtämistä valtionhallinnossa käsittelevää väitöskirjaa lukuunottamatta se on ensimmäinen maassamme julkaistu oikeusteellinen tutkimus, jonka näkökulma on korostetusti hallintoorganisaation sisäinen. Samoin se on ensimmäinen tutkimus, joka asettaa perustellusti kyseenalaiseksi saksalaisen julkisoikeudellisen positivismin 1800-luvun loppupuolella kehittelemät teoreettiset, suomalaistakin julkisoikeustiedettä niin tutkimuskohteiden valinnassa kuin sisällöllisestikin ohjanneet perusasettamukset. Se tuo myös ensimmäistä kertaa marxilaisen oikeusteorian aineksia suomalaisen julkisoikeudelliseen väitöskirjatason tutkimukseen.

Kaarlo Tuori

EINO KARHU, Suomen kirjallisuus runonlaulajista 1800-luvun loppuun 1–2. Kansankulttuuri 1979.

Kun vuonna 1974 arvioin (Sosiologia 1/1974) Eino Karhun teoksen *Suomen 1900-luvun alun kirjallisuus* mainitsin, että se toi tervetullutta vaihtelua suomalaiseen kirjallisuudentutkimukseen, sillä se välitti ensimmäisen johdonmukaisen marxilaisen kuvan 1900-luvun alun kirjallisuudesta ajankohdan historiallis-yhteiskunnallisen todellisuuden heijastajana. Mainitsin myös, että teos on kirjoitettu neuvostoliittolaiselle yleisölle ja sisältää siksi runsaasti suomalaiselle lukijalle tuttua ainesta. Molemmat seikat pätevät Eino Karhun uuteenkin tutkimukseen.

On pakko todeta, ettei Suomesa koko 1970-luvun aikana ole julkaistu yhtään laajaa marxilaista kirjallisuushistoriallista tutkimusta, ei edes laajaa monografiaa, joka käsittelee suomalaisen kirjallisuuden perinnettä tai jotain kirjailijaa. Tämä on yllättävää, sillä 70-luvun kuluessa on marxilaisen teorian tuntemus lisääntynyt huomattavasti. Pääsyynä lienee se, ettei akateeminen tutkimus eräitä poikkeuksia lukuunottamatta ole vielä kukaan kelpuuttanut marxilaista tutkimusta omiensa joukkoon. Olemme epäilemättä marxilaisen tutkimuksen takapajula ja kehitysmaa. Syytä takapajuuteen voidaan kyllä hakea muualtakin: nuoret tutkijat ovat varsin liikkuvaa ja valpasta joukkoa, niin valpasta, että he kyllästyvät nopeasti joihinkin ”lähestymistapoihin” ja siirtyvät kovin helposti uusien, mullistavien oppien pariin jättäen työnsä kesken. Vaikeudet, joihin välttämättä törmätään sovellettaessa teorioita käytäntöön, näyttävät monista häviävän siirryttyessä yhä uusille ja yhä vireämmiltä näyttävillä kentillä. Peruskurssia näyttää aina seuraavan toinen peruskurssi.

Tällä hetkellä minusta tuntuu siltä, että useat marxilaisiksi julis-

tautuneet eivät ole sisäistäneet marxilaisia näkemyksiä niin, että ne kestäisivät vaivalloisen työn vastukset. Tarvittaisiin, kuten on sanottu, marxilaisia aivoja. Mutta voihan olla, että hedelmät piinkin putoavat puusta kypsinä ja mehevänä.

Eino Karhu on sijoittanut uuden teoksensa alkuun luvun, jossa hän selvittelee tutkimuksensa metodologiaa. Kirjallisuushistorian ehkä vaikein ongelma on ratkaista moninaisuuden ja yhteyden, kirjallisuuden ilmiöiden ja niiden logiikan välinen suhde. Erityisen vaikeaksi tämän tekee se, että sanataiteen tutkija joutuu samalla selvittämään erään esteettisen muodon ja historiallisen todellisuuden suhdetta toisiinsa. Itse asiassa hän joutuu antamaan merkityksen ilmaisulle ”viime kädessä”, joka sitten Engelsin on kummitellut marxilaisessa teoriassa ja jolla on taikasanan tavoin pyritty ratkaisemaan henkisen ja aineellisen todellisuuden välisiä suhteita.

Karhun johtolankana on ollut ”laajassa marxilaisessa merkityksessä” historismin periaate. Tästä seuraa, että tekijä tarkastelee kirjallisia ilmiöitä determinoituina mutta torjuu samalla mekaanisen determinismin ja sitä edustavat porvarillisen tutkimuksen suunnat (1, 7). Kirjallisuuden kehitys on ”dynaaminen prosessi, jossa subjektiivisilla tekijöillä, luovan tietoisuuden aktiivisuudella, kirjailijan lahjakkuudella, hänen yksilöllisillä mahdollisuuksillaan ja yksilöllisillä ponnistuksillaan kohti maailman taiteellista tiedostamista on valtavan suuri merkitys” (1, 8). Marxilaisen tutkijan tulee tosin ottaa huomioon yhteiskunnallisen determinismin lainalaisuudet, mutta hänen eräänä päätehtävänään on kuitenkin tutkia, ”miten nämä lainalaisuudet muuntuvat varsinaisiksi esteettisiksi laeiksi”. Yhteiskunnallisen Karhu katsoo näin sisältyvän esteettiseen sinänsä. Teoreettinen perusongelma onkin nyt ratkaista,